

Philology

УДК 811.161.2(07)378

Богославець Л.П.,*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання***Житеньова Л.В.,***к.пед.н., доцент, завідувач кафедри педагогіки та методики професійного навчання
Київський національний університет технологій та дизайну**Україна, м. Київ***ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА
МОВА» У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

У статті розглянуті особливості викладання курсу «Ділова українська мова» у технічному університеті, з'ясовані професійні аспекти та результати навчання студентів різних напрямів підготовки. Проаналізовано сучасний стан викладання професійної термінології. Запропоновано послідовне використання у процесі вивчення курсу «Ділова українська мова» активних методів навчання і зокрема елементів моделювання та розв'язання лінгвістичних задач.

Ключові слова: *особливості викладання, результати навчання, професійна термінологія, активні методи навчання, моделювання.*

Постановка проблеми. Основним пріоритетом політики нашої держави визначена європейська інтеграція, підтвердженням чого є приєднання України до Болонського процесу. Європейський вибір розглядається як важливий реформостимулюючий фактор у всіх галузях народного господарства, зокрема – освіти. Мета реформування – створення національної системи вищої освіти на нових законодавчих і методологічних засадах, досягнення принципово нового рівня якості підготовки фахівців. Гуманізація, гуманітаризація вузівської освіти згідно з Національною доктриною розвитку освіти вимагають підвищеної уваги до дисциплін гуманітарного циклу, що передбачає, в свою чергу, введення у навчальні плани таких предметів, як: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова українська мова», «Психологія спілкування», «Риторика», «Конфліктологія», "Українська та зарубіжна культура" та ін. Зважаючи на відкритість України для міжнародного співробітництва та інтеграцію нашої держави у європейське і світове співтовариство, спостерігається підвищення інтересу у громадян до вивчення не тільки іноземних мов, а в першу чергу української мови. У навчальних та робочих програмах з ділової української мови зазначається, що поряд з іншими цілями та завданнями особлива увага повинна приділятися формуванню загальнонавчальних умінь особистості, зокрема, інтелектуальних, які допоможуть оволодіти прийомами мовленнєво-розумової активності, що стимулюють пошукову діяльність. Враховуючи сенситивність студентського віку, можна максимально використовувати можливості навчального процесу для формування предметних знань та умінь студентів на заняттях з української мови за допомогою внесення у процес формування і вдосконалення цих умінь мотиваційної та емоційної сфер студента з метою забезпечення єдності всіх впливів на розвиток особистості, адже гуманізація і гуманітаризація – основний стратегічний напрям вищої

технічної освіти, що визначає її мету – виховання інженера не лише як професіонала, але й як громадянина – творчої особистості з високими соціально-психологічними та інтелектуальними якостями.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі викладання рідної мови в середній школі постійно знаходиться в центрі уваги українських лінгводидактів (О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова); із проблем вузівської методики дослідження хоча і проводяться, але значно менше. Останнім часом активізувалася робота з розробки нових програм для вищої школи (Т. Донченко, С. Караман, В. Мельничайко); аспекти викладання ділової української мови для студентів педуніверситетів (Л. Мацько, О. Кабиш, Н. Тоцька), а в технічному університеті розкрито недостатньо.

У цій статті ми розглянемо особливості викладання курсу «Ділова українська мова» в технічному університеті, зокрема професійні аспекти та результати навчання студентів різних напрямів підготовки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах особливої ваги набувають уміння студента самостійно здобувати та опрацьовувати інформацію, отримувати та продукувати знання, по-новому, нестандартно вирішувати проблеми, що виникатимуть у процесі роботи. Таку можливість можуть дати інтелектуальні вміння, які формуватимуться у студента за умов, якщо у процесі навчання не лише засвоюватимуться знання з фаху, але й розвиватимуться мислиневі дії; людина вчитиметься міркувати, самостійно приймати рішення, використовувати знання у нових умовах.

Як відомо, головним завданням у викладанні української ділової мови вважають виховання гуманної особистості з високою мовною культурою, професійно освіченого майбутнього фахівця. Тому пропонуємо такі професійні аспекти викладання ділової української мови у вищих технічних навчальних закладах:

- поглиблення знань про мову і мовлення, функції мови, стильове багатство української мови;
- підвищення рівня усного і писемного мовлення майбутніх спеціалістів;
- оволодіння особливостями технічної української термінології;
- формування навичок роботи зі спеціальною (фаховою) літературою;
- ознайомлення з типовими та нетиповими ситуаціями професійного спілкування;
- формування навичок оформлення та написання професійної документації працівників. У результаті навчання студенти різних напрямів підготовки повинні володіти такими знаннями та вміннями, як: формування комунікативної компетентності студентів; набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвитку креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентноздатності сучасного фахівця; вироблення вмінь і навичок складання, написання та оформлення документації: довідково-інформаційної, господарсько-договірної, обліково-фінансової, організаційних та розпорядчих документів, опанування офіційно-ділового стилю української мови; вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері: вплив на співрозмовника при допомозі вмілого використання різноманітних мовних засобів, оволодіння культурою монологу, діалогу, полілогу; сприйняття й відтворення фахових текстів, послуговування різними типами словників; засвоєння етикету ділового спілкування, культури управління, мови невербального спілкування; вправного застосування професійної лексики.

Вивчення особливостей технічної термінології – важливий фактор професійного спілкування, який здійснює міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами. Практичний досвід роботи викладачів кафедри свідчить, що студентам необхідні знання медичних термінів з механіки, економіки, педагогіки, фармації. Тому на заняттях української ділової мови студенти отримують навички роботи із словниками, фаховою літературою, набувають вміння правильного перекладу, складають словники основних термінів з названих дисциплін. Все це сприяє тренуванню професійної пам'яті, розвиває навички усного і писемного мовлення, покращує культуру мовлення.

Важливу роль у вирішенні цього питання відіграє підготовка спеціалістів за спрямуванням «Метрологія, стандартизація та сертифікація», що передбачає оволодіння професійними знаннями, котрі включають в себе вивчення відповідних дисциплін та освоєння термінологією, без яких неможливе вивчення науки.

Наприклад, у відповідності з російсько-українським словником науково-технічної мови з термінології технічних понять (автори О. Войналович В. Моргунюк) визначення «поверка» у перекладі на українську має декілька значень: «вивіряння», «перевіряння», «вивір», «перевірка», що мають докорінно інше смислове значення, де вивіряння – недокінчена дія, перевіряння – навпаки докінчена дія, а вивір – результат виміру.

То яке ж з приведених термінів необхідно вживати і в якому випадку?

Жодного. На практиці вживається лише такий термін, як «перевірка», якого немає в словнику 1986 року. Згідно з академічним тлумачним словником, «вивіряння» – дія, що направлена на перевірку точності чи правильності чого-небудь, в даному випадку – приладу. Згідно з метрологічним словником, «перевірка» – це сукупність операцій, що виконуються для підтвердження відповідності засобів виміру метрологічним вимогам. На перший погляд, ці визначення здаються однаковими, проте мають різний зміст в процесі наукової діяльності, яка потребує аргументування кожного слова у визначенні терміна. У широкій сфері професійної діяльності інженерів, фармацевтів важлива роль відводиться писемному мовленню. Професійна документація вимагає культури писаного тексту, знань норм писемного мовлення, вміння грамотно писати та оформляти документи широкого та вузького профілю. Продемонструємо практичне заняття «Мовні особливості заяви як документа» з курсу «Ділова українська мова» майбутнім інженерам-механікам з використанням зазначених активних форм і методів навчання. Перевірка теоретичних знань попередньої теми проводиться у формі комунікативного тренінгу «Запитання і відповідь». Завдання такого типу вчать студентів діалогізувати монологічне мовлення, формулювати запитання і давати відповіді на них, активізують увагу, залучають до пошуку істини.

Як відзначають дослідники, «...комунікативний метод найкраще забезпечує спілкування викладача і студента під час навчання, то саме це й стає основним методом при засвоєнні навчального матеріалу, в його повторенні, коректуванні та інших видах професійної діяльності типу: усного переказу прослуханого чи прочитаного тексту; бесіди за тематикою заняття; перевірки письмових вправ тощо»[1-2]. Після виявлення засвоєного рівня теоретичних знань з попередньої теми викладач переходить до ознайомлення студентів з новою темою заняття – «Мовні особливості заяви як документа» за допомогою таблиць. При викладі нового матеріалу викладач називає реквізити заяви, пояснює її мовні особливості, поєднуючи їх схематично за призначенням лексем у лексико-семантичну та лексико-тематичну групи; наголошує на тому, що запас слів текстової частини заяви практично не обмежений, що пояснюється такими чинниками: по-перше, текст заяви пишеться довільно; по-друге, зміст тексту стосується різноманітних сфер виробничої, побутової і правової діяльності людини. Детально зупиняється викладач на особливостях синтаксису заяви й акцентує увагу студентів на тому, що специфічною ознакою синтаксису заяви є інверсійний порядок слів у реченні, який складається із блоку реквізитів, розташованих у правому верхньому кутку, і назви документів (адресат, адресант, назва документа). А використання значної кількості неозначено-особових речень у заяві пояснюється тим, що відомості про заявника подаються у реквізиті «адресант», тому відпадає необхідність у позначенні суб'єкта дії в тексті. А надалі пропонується виконати завдання з підручника [3].

Завдання 10. Напишіть заяву на ім'я декана факультету; ректора університету; коменданта гуртожитку.

На практичних заняттях курсу «Ділова українська мова» для закріплення та перевірки знань студентів різних напрямів підготовки використовують активні методи навчання.

У сучасних умовах навчання до активних методів формування професійного мовлення належить і метод моделювання. У лінгвістиці на сьогодні не існує єдиного визначення поняття “лінгвістична модель”, його використовують як синонім поняття “структура”. Словник української мови падає такі визначення поняття “модель” (лат. *modulus*): 1) зразковий примірник якого-небудь вибору; зразок для виготовлення, створення чогось; 2) вид, тип, конструкція; 3) копія відтворення предмета, як правило, у зменшеному вигляді; 4) досліджуваний об'єкт, поданий у найбільш загальному вигляді.

Метод лінгвістичного моделювання полягає у правильному відтворенні лексичних, фразеологічних, граматичних, стилістичних форм професійного мовлення будь-якого фаху, які є прикладом для наслідування у процесі як усного, так і писемного мовлення. Лінгвістичні моделі відтворюють реальні мовні ситуації, явища. Умовно їх можна поділити на:

– словесні, які відтворюють складні випадки слововживання;

– ситуативні, які мають на меті вибір найбільш доречного словосполучення відповідно до ситуації спілкування;

– граматико-стилістичні, які характерні для писемного мовлення (переважно офіційно-ділового тексту);

– словотвірні, які відтворюють спосіб побудови слів за допомогою афіксів [4].

Ефективність такого методу навчання полягає у швидкому оволодінні правильним і досконалим професійним мовленням, адже в лінгвістичних моделях закладена не лише структура, а й лексичний матеріал, який її наповнює і допомагає у виборі словоформи, словосполучуваності для кожної конкретної мовленнєвої ситуації. Тому їх можна використовувати з метою уникнення мовленнєвих помилок. Розвиток технічної творчості інженера-механіка неможливий без введення до практичних занять курсу «Ділова українська мова» елементів моделювання та лінгвістичних задач.

Моделювання означає відтворення змісту будь-якої професійної діяльності людини і змісту стосунків між людьми під час виконання цієї діяльності. Якщо повномасштабне конструювання певного наближеного до майбутньої професійної діяльності комунікативного завдання (наприклад розв'язати ділове питання по телефону, домовитись про зустріч, провести презентацію або фрагмент переговорів тощо) у навчальній аудиторії має характер умовності, то відтворення соціальних стосунків між людьми під час виконання цієї діяльності повинно якнайповніше відповідати реаліям ділового життя.

Основу мовленнєвої ситуації становить певна проблема, що відображається в комунікативному завданні, яке, у свою чергу, дає змогу ефективно

керувати мовленнєву поведінку студентів для досягнення мети спілкування. Для викладача важливо усвідомити, як ставити комунікативне завдання, якими стимулами і заохоченнями викликати у студентів та реалізовувати мовленнєві наміри, який мовленнєвий продукт можна очікувати. Тому актуальним на сучасному етапі залишається створення на заняттях з ділової англійської мови таких умов та постановка таких комунікативних завдань, які стимулювали б студентів до усвідомленого засвоєння знань і творчого застосування набутих умінь і навичок, що є можливим лише при моделюванні проблемних ситуацій у навчанні. Викладачеві потрібно поставити студента перед необхідністю виконати таке практичне або теоретичне завдання, в якому призначені для засвоєння знання займатимуть місце невідомого. Лише за таких обставин студент розвиватиме своє мислення, тренуватиме пам'ять, мобілізує свій творчий і фаховий потенціал, що актуально у контексті професійної орієнтації майбутніх спеціалістів певної галузі. Тому виникає потреба в моделюванні комунікативних ситуацій і реалізації їх у ролевих і ділових іграх та симуляціях, які дають можливість студентам як суб'єктам навчальної діяльності на високому рівні усвідомити процесуальний і змістовий аспекти професійно орієнтованого спілкування, виявити свою творчу індивідуальність, вдосконалити свої комунікативні та організаційні здібності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, послідовне використання у процесі вивчення курсу «Ділова українська мова» активних методів навчання і зокрема елементів моделювання та розв'язання лінгвістичних задач пов'язане з усвідомленням майбутніми інженерами-механіками, педагогами, економістами, фармацевтами власного рівня творчої діяльності, здатністю до самооцінки, визначенням намірів професійного самовдосконалення, самовираження та сприяє розвитку у них технічної творчості.

Отже, професійна спрямованість української ділової мови в комплексі з іншими гуманітарними дисциплінами формує і виховує високі професійні, ділові, гуманні, моральні якості майбутніх фахівців легкої промисловості.

Література

1. Довідник з культури мови// С.Я.Єрмоленко, С.П.Бибик, Н.М.Сологуб та ін./ за ред. С.Я.Єрмоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 399 с.

2. Семенюк Е.П., Мельник В.П. Інформаційні чинники технічної творчості. //Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти: Зб. доповідей наук.-практ. конф., м. Вінниця, 20-21 жовтня 1998 р. / Вінницький держ. технічний ун-т / П.Б. Буяльська (ред.) – Вінниця : Універсум-Вінниця, 1998. – С. 157.

3. Богославець А.П., Житеньова А.В. Інноваційні технології при вивченні дисциплін гуманітарного циклу/ А.П. Богославець, А.В.Житеньова // Перспективні напрямки української науки: Зб. статей учасників XX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал української науки – XXI сторіччя: (20-28 квітня 2013 р.) – Том 1. Науки гуманітарного циклу. – Вид-во ПТГА. – Запоріжжя, 2013. – С. 64-66.

4. Богославець Л.П. Електронний підручник в інформаційно-освітньому середовищі / Л.П. Богославець // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОШ України, – К., 2013. – Вип. 77 – С.42-44.

References

1. Directory of 1 Language culturae // S.Ya.Yermolenko, S.P.Вубуць, N.M.Solohub et al. / Ed. S.Ya.Yermolenko. - K, Turpis, 2005. – CCCXCIX p.

2. Semeniuk EP, VP Cicero Information technicae factores rerum. // Lorem, spiritualitatis, in spatio institutione humanistica: Lang. refert nauk,- Pract. Conf., M. Vinnytsya, April MCMXCVIII 20-21 / Vinnytsia publica. Technical un- T / TB Buyal'skiy (ed.) - Vinnitsa: Vinnitsa, Universum, 1998. - S. CLVII.

3. Bogoslavets LP, Zhytenova L.V. Innovatsiyi Lorem studium in humanis disciplinis / CD Bogoslavets, L.V.Zhytenova // Latin Ukrainian directiones Perspective: Lang. Membra XX-Ukrainian: rerum scientiae Conference "potentia de amet scientia Ukrainian - XXI century :(20-28 January MCMXIII) - Volume 1 Latin Humanities. – PGA Izdatel'stvo. - Zaporozhye, 2013. – 86s. – P. 64-66.

4. Bogoslavets LP Textbook Information: Books in educational environment / CD // Bogoslavets New libro vitae: Nauk, Methodum. Coll. / Institutum vitae amet et educationem contentus MÆS Ucraina - Kyiv, 2013. - Vol. LXXVII - S.42-44.

Bogoslavets L.P.,

kand.ped.nauk, associate professor

Department of Pedagogy and Methods of Professional Training

Zhytenova L.V.,

kand.ped.nauk, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Methods of Professional Training Kyiv National University of Technology and Design

Ukraine, Kyiv

FEATURES TEACHING THE COURSE "BUSINESS UKRAINIAN LANGUAGE" AT THE TECHNICAL UNIVERSITY

In the article the peculiarities of teaching the course "Business Ukrainian language" in the technical university, clarified aspects of professional and learning outcomes of students of different training areas. The current state of teaching professional terminology. A consistent use in the study course "Business Ukrainian" active learning methods and particular elements of modeling and solving linguistic problems.

Key words: *peculiarities of teaching, learning outcomes, professional terminology, active learning methods, modeling.*

